

Asr-ı Saâdette Tasavvuf

İslami ilimlerin temeli üçtür.

- 1- Akâid
- 2- Fıkıh
- 3- Ahlâk

Tasavvuf, ahlâk ilmidir. Şu açıktır ki, akâid ve fıkıh zahiri hükümlere istinad ettiği halde ahlâk, kalble ilgili bir ilimdir. Bu ilmin mütehasıslarının uğraş sahası insanın kalbi ve mânevi dünyasıdır. İmam-ı Gazalî, ‘İhyâ’ adlı eserinde bu tasnifi, Tevhid ilmi, Fıkıh ilmi, Sır ilmi şeklinde yaparak şöyle der. “Sır ilmi, kalbin yapması ve yapmaması gereken bâtını taatleri öğretir. Çünkü böylece temiz bir kalb ve ihlâsla kulluk edilir. Sır ilminden, ameli bozan kibir, hırs, riyâ....gibi haller ile ibâdete yardımcı olan tevekkül, sabır, ihlas, şükür.....gibi halleri öğrenmek gerekir.”¹

Ekseri ulemâ, “tasavvuf” kelimesinin “safâ” kökünden alındığını söylemişlerdir. “Sufî”, iç dünyası saf, dışı güzel olan kimsedir. Tasavvuf ilmi, pek önemli bir ilim olup insana, insanlığın hakikatini, mevcudat arasındaki derecesini, insanî muamelelerin mahiyetini bildirir. İnsanları yüce mertebelere ulaştıran bu manevi yola tasavvuf, o yola girenlere mutasavvıf veya sûfi, eserlerine, âsâr-ı tasavvufiyye, tasavvuf yolunun hallerini bildiren ilme de tasavvuf ilmi denir.

Pek çok ulema tasavvufu değişik yönleri ile târif etmişlerdir. Cüneyd-i Bağdâdî, “Sufî, yün giyen, safâ üzerinde bulunan, dünyâyı ardına atan, Muhammed Mustafâ’ya (a.s.) tâbi olan kimselerdir”, Nasrabâdî, “Süfi, iç dünyâsı saf, dışı güzel olandır”, Muhyiddîn-i Arabî, “Sufî, kalbiyle Cenâb-ı Hakk’a, aklıyla mahlukâta karşı sâfi olandır, Hariri, “tasavvuf, dedikleri hemen güzel ahlâktan ibârettir”, Şiblî, “tasavvuf, içte ve dışta mahlukâtı görmeyi bırakmak, gönülleri safâ yelpâzesi ile rahatlatmak, hatırları vefâ örtüleri ile örtmek, cömertlik ile ahlâklanmak ve karşılaşılan kimselere güler yüzlü olmaktır”, Rûşeni, “tasavvufun esâsı, kalbin saflığı, ilâhî muhabbetin ve Peygamber (a.s.) muhabbetinin her şeyden öne geçirilmesi ve Hakk’a (c.c.) yönelmektir” der.

Tevhîd yani sır ilminin feyzi, bir insân-ı kâmilin kanadının altına girmek, seyr-i sulûka çalışmakla insanın istidâdı miktarınca ele geçer. Tasavvufun neş’esi o zaman ortaya çıkar. Mürşîdin temiz feyzi, tâlibin kalbini kaplamayınca maksada ulaşmak mümkün olmaz. Muhammedi Muhabbet Güneşi’nin nuru ancak mürşîdin kalbinden tecelli eder.²

Tam mânâda kâmil insan Resûlullah (a.s.) efendimizdir. O, sohbetleriyle, söz ve hareketleriyle, Kur’an-ı Kerim’in müşahhas uygulayıcısı olarak, ashab-ı kiram’a (r.a.) rehberlik etmiştir. Mübârek kalblerinden akseden ilahi feyzler, sohbetinde bulunanları bir anda Hakk’a (c.c.) vuslat ettirerek ilâhî muhabbetin şeyda bülbülleri yapmış, kendilerine ‘sahâbe’ olmak gibi güzîde bir rütbeyi bahşeylemiştir.

---

¹ Gazalî, I, Kitabu’l-İlm

² Vassâf, I, 31-36.

I-Tasavvufun mebde ve menşei

Rasûllerin en kâmilî olan Hz. Muhammed Mustafâ'nın (a.s.) saâdetli asrında olduğu gibi ondan sonra da, İslâm'ın en faziletliilerine, Hz. Resûlullah'ın (a.s.) sohbetinden daha üstün fazîlet olmadığından *sahâbe* denildi. Onları takip edenlere *tâbiîn*, onlardan sonra gelenlere *etbâ-ı tâbiîn* denildi. Daha sonra insanlar arasında ihtilâf vâki olunca dini mertebelerde dahî zıdlık ve mugayyirlik vâki oldu. İnsanların haslarından, dini işlerde şiddet ve inayetleri olanlara *zühhad* denildi, ve onunla avamdan temyîz hasıl oldu. Daha sonra bid'atler zâhir olup fırkalar arasında ayrılık hâsıl olmakla her fırka kendi havassına zâhid ve âbid dedi. Ehl-i sünnetten, kalblerini, gaflet yolundan korumak ve nefislerini Allah'a (c.c.) çevirenlerin şu vasıflarına *tasavvuf*, kendilerine *sufî* denilerek bununla temyîz edildi. *Sufî* ve *tasavvuf* isimleri hicretin ikinci asrının nihâyetine doğru kullanılmaya başlandı. *Sufî* diye adlandırılanların evveli *Ebu Hâşim-i Sûfî*'dir. Aslen küfeli olup Şam'da kulların irşadı ile meşgûl olmuştur. *Sufyân-ı Sevrî*'ye muâsırdır. Sufyân, Basra'da hicretin 121. Senesinde vefât etmiştir. *Süfyan*, "Ebû Hâşim-i Sûfî olmasaydı, ben Rabbâni incelikleri bilmezdim, onu görmeden evvel tasavvufun ne olduğunu bilmiyordum" demiştir. *Ebû Hâşim*'den evvel de bu bu yolda büyük zatlar gelmiş ise de, *Ebû Hâşim*, kendi zamanında zühd ve verâda, muhabbet ve tevekkül yolunda emsâlinde öne geçmişti. Ondan evvel kimseye *sûfî* denilmemiştir.

Tasavvuf ehlinin yolu, öteden beri sahâbe ve tâbiînden olan büyüklerin indinde hak yolu ve hidâyet yolu idi. *Tasavvuf*, İslâmî ilimlerden bir ilimdir. *Tasavvuf ehli* diğer İslam âlimlerden fazla olarak bir nevi ilim ile mümtâz oldular. İslâmî ilimler, bu cihette iki kısım oldu. Bir kısmı fıkha ve ehli fetvâya mahsustur ki ibâdet ve muâmelatta olan ahkâmı kapsar. Diğer kısmı *tasavvuf ehline* mahsustur ki bu mücâhede, nefis muhâsesine kıyâm ile mücâhede yolunda hâsıl olan zevk ve vecdlerde ve bir zevkten diğer zevke terfîn keyfiyetinde ve bunlara dair, aralarında deverân eden istilâhâtın şerhindeki kelâmdan ibarettir.

Vaktâki ulûm ve fenler yani fıkıh, usûl-i fıkıh, ilm-i kelâm, tefsir ve diğer ilimler te'lîf ve tedvîn olunca, bu yolun ricâli dahî kendi yollarının âdâbını te'lîf ettiler.

Bazıları, tasavvufun edebleri ile sûfilerin zevk ve vecd hallerine dâir kitaplar yazdılar. Nitekim *İmâm-ı Kuşeyrî*, *Risalesini*, *Sühreverdî*, *Avârifü'l-Maârifini* bu minvâl üzere yazmışlardır.

Bazıları verâ ve takvâya, muhâsebe-i nefse dâir kitaplar yazmışlardır. Nitekim *Muhâsibî*, *Kitab-ı Riâyetinde* bu usûle uymuştur. *İmâm-ı Gazâlî*, *İhyâ-i Ulûmunda* iki kısmı cem edip, onda ahkâm-ı verâ ve iktidâyı ve sonra adâb ve usûl-i tarîkati beyân ederek aralarında deverân eden usûl ve istilâhâtı şerh ve âyan etmiştir.

Bu anlatılanlara göre tasavvufun başlangıcı, nübuvvet ve risâletin başlangıcıdır. Tasavvuf diye tâbir edilen sıfat, nübuvvet ve risâletle beraberdir.

Tasavvufun Mevzûu

İlmi zâhir, o ilimdir ki, sahâbe-i kirâm (r.a.), Resûlullah'ın (a.s.) fiil ve sözlerinden alıp telakki etmişlerdir. Tâbiîn din imamaları yâni selef-i sâlihîn, o ilmi incelemiş, öğrenmiş, onunla amel kılmış ve insanları da memûr etmiştir. O da, Kitap, sünnet, tefsîr, ehbâr, âsâr ve bunlarda detaylanan îtikadî ve fikhî ilimlerdir.

İlmi bâtın ise şu manaların bilinmesidir ki, vâsıtasız, Allamü'l-Ğuyûb olan Allahu Teala'dan, *makam-ı ev ednâda*, mahlukâtın en âlimi olan Rasûlullah'ın (a.s.) Rûh-ı Şerîfi'ne ifâza buyurulmuştur. *Fe evha ila abdihi ma evha* âyet-i kerîmesinin kapsadığı *ma evha* kelimesinden anlaşıldığı vechile, yüce bir bâtını irfandır.³

³ Abdülhakim (k.s.), 17-25

II-Asr-ı Saâdette Tasavvuf

Resûlullah (a.s.) ve ashâbının yaşadığı hayat, tasavvufun bizzat kendisi idi. Tasavvufun meyveleri olan zikir, fikr, şükür, fakr, zühd, takvâ, tevekkül ve bunlar gibi insanı insan yapan pek çok sıfatlar kâmil mânâda Rasûlullah'da (a.s.) mevcûd idi. Sahâbe-i kirâmın herbiri de belirli sıfat ve sahalarda Resûlullah'a (a.s.) yaklaşımlardı. Bununla birlikte, arka planda diğer sıfatlar ile de muttasıf bulunuyorlardı. Hz. Ebû Bekir (r.a.) sıdkta, Hz. Ömer (r.a.) adlde, Hz. Osmân (r.a.) hilmde, Hz. Ali (r.a.) şecâatta ve ilimde, diğer sahâbe-i kirâmın her biri de ayrı ayrı sıfatlarda zirvede idiler. Râsûlullah (a.s.) ise bu sıfatların hepsinde zirvede idi. O (a.s.), Allah'ın (c.c.) ahlâkı ile ahlâklanmıştı. O (a.s.), birinci planda sahâbe-i kirâm için sonra da kıyâmete kadar dünya sahnesine adım atacak olan tüm insanlar için, Allah'ın (c.c.) ahlâkı ile ahlâklanmanın yolunu gösteren kâmil bir mürşîd idi. Sahâbe-i kirâm onun sohbetinde ve irşâdında yetişmiş oldukları için insanların en üstünleri oldular. O (a.s.), "Ashabım yıldız gibidir. Hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz"⁴ buyurarak kendisinden sonra, irşâd vazifesinin ashâb-ı kirâm (r.a.) tarafından yerine getirileceğini, doğru yolu bulmak için onların irşâdına uymanın gerekliliğini ifâde buyurmuşlardır. Gerçekten de böyle olmuş, *tâbiîn*, *ashâb-ı kirâmı* (r.a.), *etbâuttâbiîn*, *tâbiîni*, daha sonra gelenler *etbâuttâbiîni* mürşîd ve muallim ittihaz etmiş, her asırda bu silsilenin halkaları öğretmen ve öğrenci ilişkisi içinde birbirine bağlanmış, İslâm on dört asırdır mürşîd-muallim ve öğrenci ilişkileri içinde kâmil mânâda yaşanmış ve yaşatılmıştır.

Güzel ahlâkla ilgili pek çok ayet-i kerîme ve hadîs-i şerîf vardır. Kalem Sûresi, dördüncü ayet-i celîlesinde ; "Hakikaten sen büyük ahlak sahibisin." buyrulur. "Resûl-i Ekrem (a.s.) ahlâkça insanların en güzeli idi.", "Sizin en hayırlınız ahlâkça en güzel olanınızdır.", "Kıyâmet gününde mü'minin mîzânında güzel ahlâktan daha ağır bir şey bulunmaz." "İnsanların cennete girmelerine en çok sebep olan nedir ya Rasûlellah? dediler, "Allah'dan korkmak ve güzel ahlâklı olmaktır, buyurdu.", "îmânı en olgun olan kimseler, en güzel ahlâklılardır.", "Bir mü'min güzel ahlâkı ile gece ibadet eden, gündüz oruç tutan kimselerin derecelerine erişir.", "Bana en sevgili olanınız kıyâmet gününde meclîsime en yakınınız, ahlâkı güzel olanınızdır."⁵

Zühd ve takvâ güzel ahlâkın birer şubesidir. Zühd ve takvâ tasavvufun meyvelerindedir. Zühd ve takvânın, asr-ı saadette Râsûlullah (a.s.) ve sahâbe-i kirâmın hayatında çok önemli bir yeri vardır. Bir gün bir adam Peygamber'in (a.s.) yanına gelip, "Yâ Rasûlellah! Beni öyle bir amele irşâd buyur ki, onu yaptığım takdirde Allah da (c.c.), kul da beni sevsin." demişti. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (a.s.), "Dünyâda zühd ve takvâyâ iltizâm et! Allah seni sevsin" buyurmuştur."⁶

İslâmî ilimlerin temellerinden biri olan sır ilminin bir okulu varmıdır? Bu okulun muallimi kimdir? Bu ilmi öğrenmek için gerekli eğitim sistemi hangisidir?

Rasûlullah (a.s.), sohbetiyle, yaşantısıyla, fiil ve sözleri ile, Allah'ın (c.c.) ahlâkı ile ahlâklanma yolunda, sahabe-i kirâm'ın biricik mürşîdi ve muallimi olmuştu. Onun her sözü, sır ilminin paha biçilmez incileri, her hareketi bu ilmin zâhirdeki görüntüsü olan imtisâl nümüneleri idi. Bunun yanında, sır ilmi, Asr-ı Saadet'te, *Ashab-ı Suffe* ile ilk defa ekolleşmiş bulunuyordu. *Suffe*, bu gün *sofa* diye tâbir olunan, eski evlerdeki sed, seki gibi yüksekçe

⁴ Canan, XII, 418.

⁵ Nevevi, II, 49- 54.

⁶ Nevevi, I, 506

eyvana verilen isimdir. *Suffe Ashabi*, buna izafe edilmiştir ki, bu *sofanın* bir tarafı Mescid-i Saadet'e bitişik olup üstü örtülü, etrafı açık bir sundurmada ibaret idi. Bu *suffe*, hicret eden, mekân ve menzîli bulunmayan bir kısım fakîr ashâba mahsus idi. Burada yatarlar, ibâdet ile, Kur'an-ı Kerîm kıraati ile hayatlarını imâr ederlerdi. Âileden ayrı, dünya meşgâlesinden uzak ve bütün anlamıyla ferâgatkâr bir hayata sahip olan bu mübarek zümrenin vakitlerinin çoğu Rasûl-i Ekrem'in (a.s.) huzurunda geçerdi. Dâima, Rasûl-i Ekrem'den (a.s.) ilim ve feyz alırlar idi. Hz. Peygamber (a.s.) tarafından kendilerine tâyin edilen muallimler vasıtası ile Kur'an-ı Kerîm öğrenirlerdi. Bunlardan yetişenler, müslüman olan kabilelere Kur'an-ı Kerîm öğretmek için gönderilirdi. Bu cihetle, bunlara *kurra* denilirdi. Bu sofaya da *Darü'l-Kurra* demek pek uygun olur. Kur'an-ı Kerîm nûrunun çok kısa zamanda âleme yayılması bu ilim ocağının yetiştirdiği seçkin insanlar sayesinde olmuştur. Mütevâzî fakat çok feyizli olan bu *sofada*, beşyüze yakın, daima Kur'an-ı Kerîm ile, icâbında gazâ ile meşgûl olan bir irfân ve Kur'an-ı Kerîm ordusu bulunurdu. İçlerinde evlenenler kadro hâricine çıkar boşalan yerleri yenileri ile doldurulurdu. Burası tam anlamı ile yatılı ve parasız bir *darü'l-ilim* idi. Bu mektebin öğrencileri ne ticaretle, ne san'atla iştigal etmezdi. Geçimleri Râsûlullah (a.s.) ve ashâbın zenginleri tarafından temin edilirdi.⁷

Suffe'nin tesisi, sünnetin tesbitinde son derece tesirli olan nebevî tedbirlerden biridir. Ashâb-ı *suffe* devamlı burada kalır, gece gündüz Resûlullah'ı (a.s.) dinler, Kur'an-ı Kerîm ve yazı öğrenir, vakitlerini hep ilim ve zikir ile geçirirdi. *4 Suffe mektebi*, yazı, kırâat, fıkıh, sünnet gibi her çeşit İslâmî ilimlerin tadrîs yeridir. Rasûlullah (a.s.) sabah namazlarından sonra *Suffa*'ya geçip onlarla sohbet eder, onların rü'yâlarını dinlerdi. Rasûlullah (a.s.), namaz saatleri dışında da zaman zaman buraya uğrayıp teftîşte bulunurdu.⁸

Elmalı'lı Hamdi Yazır, Hak Dîni Kur'an Dili adlı eserinde, Bakara suresinin 273. Âyet-i Celîlesinin ashâb-ı *suffe* hakkında olduğunu belirterek şöyle devam eder. Ashâb-ı *suffe* dört yüz kişi kadar vardılar. Medine'de ne bir meskenleri ne aşiret ve akrabaları, hiçbir şeyleri yoktu. Daima Mescid-i Nebevi'ye mülâzamet ve mescid'in sofasında ikâmet ederek Kur'an ilmini tahsil ederlerdi. Rasûlullah'ın (a.s.) vaazlarını ve öğrettiklerini duyup öğrenerek hep oruçlu bulunurlardı. Hasılı ilim ve ibadete vakitlerini hasreder, her ne zaman bir gaza olursa giderlerdi. *Suffe* ashâbı, Risâlet okulunun, Allah (c.c) yoluna nefsinin vakfetmiş talebeleri idiler. Buna binâendir ki, İslam âleminde medreseler hep câmilerin etrafında yapılır, ilim talebelerinden *suffe* ashâbının yoluna girmeleri beklenirdi.⁹

En çok hadîs-i şerîf rivâyet deden sahâbe-i kirâmdan olan Ebû Hureyre (r.a.), *suffe ashâbı*ndan idi. Ebû Hureyre (r.a.) şöyle buyurmuştur: "Benim çok hadîs rivâyet edişim size acâib gelmesin. Muhâcir kardeşlerimiz çarşıdaki, pazardaki ticâretleriyle, ensar kardeşlerimiz de tarlalardaki, bahçelerdeki zirâatlarıyla meşgûl buldukları sırada Ebû Hureyre, boğazı tokluğuna, Hz. Peygamber'in (a.s.) mübârek nasîhatlerini hıfz ediyordu."

Rasûl-i Ekrem (a.s.), *suffe ashâbının* mâişetiyle, ta'lîm ve terbiyesi ile pek yakından alâkadar olurdu. Hatta saâdethânelerinin ihtiyaçları ile ikinci derecede meşgul bulunurdu. Bir kere Hz. Fâtıma (r.a.), el değirmeni ile buğday çekmekten usandığında şikâyet ederek bir hizmetçi istediğinde, Râsûl-i Ekrem (a.s.): "Kızım! Sen ne söylüyorsun? Henüz *suffe ehlinin* mâişetini yoluna koyamadım" buyurmuştu.

⁷ Miras, VII, 46-47.

⁸ Canan, I, 14,449.

⁹ Yazır, II, 940- 941.

Rasûl-i Ekrem'in (a.s.) hiç bir vaâzı, hiçbir hitâbeti yoktur ki bunun irâdî sırasında *suffe ashâbı* (r.a.) orada hazır bulunmasın, dinleyip hıfz ederek diğer ashâba (r.a.) nakl etmesin.¹⁰

Ebû Hureyre (r.a.), Abdullah ibni Ömer (r.a.), Ebû Said el-Hudrî (r.a.), Ebû Zer (r.a.) gibi zatlar bu mektebe mensubdu.

Tasavvufun yani sır ilminin *Asr-ı Saâdet*'te zühd ve takvâ şeklinde ashâb-ı kirâmın hayatında yer aldığını ifâde etmiştik. *Suffe ashâbımın* ileri gelenlerinden birkaç zâtın hayatı bu konuda bize ışık tutacaktır.

Ebû Hureyre (r.a.), namaz, zikir ve istiğfarı çok yapardı. Hanımı, oğlu ve kendisi geceyi üçe bölüp sırasıyla uyanık kalırlardı. Ebû Hureyre (r.a.) gecenin üçte birini ibâdete, üçte birini hadîs müzâkeresine ayırırdı. Kilerinde, odasında, evinin çıkış kapısında birer namazgâh vardı. Girenken, çıkarken bunların her birinde ayrı ayrı namaz kıları. İkrime (r.a.), onun her gece onikibin kere "sübhânelleh" dediğini haber verir.

Abdullah ibni Ömer (r.a.), Rasûlullah (a.s.) anılınca ağlardı. O, şöyle buyurur. Rasûlullah (a.s.) sağ iken kim ne rüyâ görürse anlatırdı. Ben genç ve bekârdım. Mescîd-i nebevî de yatar kalkardım. Bir gün rüyâmda iki melek geldi, beni götürdüler. Ben rüyâmı kardeşim Hafsa'ya, o da Resûlullah'a (a.s.) anlattı. Rasûlullah (a.s.) şöyle buyurdu. "Abdullah ne iyi bir insandır. Bir de gece namazı kılsa." Ebû Seleme (r.a.), "vera yönünden Abdullah ibni Ömer'den (r.a.) ileri olanı yoktu" der. Çok cömert bir zattı. Bir meclîste otuzbin dirhem bağışladığı olmuştu.¹¹

Sır ilmini elde etmede, Allah'ı (c.c.) zikretmenin önemi büyüktür. İstiğfar, salât ü selâm, Kelime-i Tevhîd, İsm-i Celâl ve daha nice ezkâr ile zikretmek, Rasûlullah (a.s.) ve güzide ashâbının takip ettikleri mübarek yollar idi. Ashâb-ı kirâm, seherlerde istiğfâra öyle koyulmuşlardı ki, Rabbimiz (c.c.), Kur'ân-ı Kerîminde onları, "seherlerde istiğfâr edenler"¹² âyet-i celîlesi ile övmüştür.

Amr bin Abse (r.a.), Peygamberimizin "Rabbin kuluna gecenin son yarısından daha yakın olduğu bir zaman yoktur. Eğer o saatte Allah'ı (c.c.) zikredenlerden olmaya gücün yeterse, ol!" buyurduğunu, işitmiştir.

Cabir bin Semûre (r.a.), "Rasûlullah (a.s.), sabah namazını kıldığı zaman, güneş iyice yükselinceye kadar namazgâhında oturur, evine dönmez zikrullah ederdi." der. Yine bir hadîs-i şerîfde, "ikinci namazından sonra güneş batıncaya kadar Allah'ı zikreden bir cemaatle birlikte oturmam, bana her biri için onikibin dirhem vererek İsmail (a.s.) evlâdından dört köleyi âzad etmemden daha sevgilidir." buyurulur. Hz. Âişe (r.a.), Rasulullah (a.s.), her vaktinde yüce Allah'ı zikrederdi" buyurmuştur. Rabia bin Ka'b da (r.a.), "Rasûlullah'ın (a.s.), gündüzün hizmetinde bulunur, hâcetlerini görür, gözetir, derler, toplardım. O (a.s.) yatsı namazını kılınca evine girer, ben de kapısının önünde otururdum. Rasûlullah'ın (a.s.), "Sübhânelleh, sübhânelleh, sübhânellehi ve bi hamdihî diyerek tesbih edişini dinleye dinleye gözlerimi uyku bürür ve uyuya kalırdım." demiştir.

¹⁰ Miras, VII, 47.

¹¹ Cânân, I, 70-74,445.

¹² Âli İmran-17

Peygamberimiz'in (a.s.) , ashâb-ı kirâm'a, Kelime-i Tevhîd çektirîşi şöyle rivâyet edilir. Şeddat bin Evs (r.a.) ve Ubâde bin Sâmit (r.a.) der ki; "Peygamberimiz'in yanında bulunuyorduk. Efendimiz, *içinizde Ehl-i Kitap var mı?* diye sordu. *Hayır, ya Rasûlellah dedik.* Bunun üzerine kapının kapatılmasını emretti. *Ellerinizi kaldırınız ve lâ ilâhe illellah deyiniz!* buyurdu. Bir saat, ellerimizi kaldırdık ve birlikte *lâ ilâhe illellah* dedik.

"İki kelime vardır ki dilde hafif, terazide ağırdır ve Rahmân olan Allah'a (c.c.) pek sevgilidir. Onlar, *sübhânellahi ve bi hamdihi sübhânellahil azîmdir.*"

Rasûlullah (a.s.), "Hiçbir cemâat yok ki toplansınlar, Allah'ı zikretsınler ve bununla Allah'ın rızâsından başkasını istemesınler de, semâdan bir seslenici, kendilerine *günâhlarınız hasanelere çevrilmiş ve sizler yarlığanmış olarak kalkınız* diye seslenmiş bulunmasın!" buyurur.

Rasûlullah (a.s.), "cennet bahçelerine uğradığımızda yayılınız, yararlanınız! buyurdu. *Cennet bahçeleri nedir?* diye sordular. *Zikir halkalarıdır* buyurdu.

Rasûlullah (a.s.) buyurdular ki:

"zikir meclîslerinin ganimeti cennettir cennet!"

"Allah'ı zikre oturup güneş doğuncaya kadar onu tekbîr, tahmîd, tesbîh ve tehlîl etmecliğim, bana, ismail evlâdından iki veya daha çok köleyi azad etmemden daha sevgilidir."

"*Sübhânellahi velhamdulillahi ve lâ ilâhe illellahu vellahu ekber* demekliğim, bana, güneşin üzerine doğduğı her şeyden hayırlıdır"

"Bir cemâat bir mecliste oturur da yüce Allah'ı zikremeden ve Peygamber'e salevât getirmeden dağılırlarsa, kıyamet günü bu meclîs onlara hasret ve nedâmetten başka bir şey olmayacaktır."

"Allah'ın yüzden bir eksik olmak üzere, doksandokuz ismi vardır. Allah tektir, teki sever. Her kim o isimleri ezberler sayarsa muhakkak cennete girer."

"Zikrin efdal ve üstünü *lâ ilâhe illellah*, duanın efdal ve üstünü de *elhamdulillahdır.*"

"Bir kul, ihlâslı olarak, *lâ ilâhe illellah* derse büyük günâhlardan sakındığı müddetçe, gök kapıları kendisine açılır ve o Kelime-i Tevhîd, arşa ulaşır."

"*lâ ilâhe illellah* şehâdeti cennetin anahtarıdır. *Lâ ilâhe illellah* sözünü çok çok söyleyerek imanınızı yenileyin."

Hız. Ali (r.a.) der ki; "Resûlullah, *bağışlanmış olsan bile söylediğin zaman, Allah'ın seni yarlıgacağı bir takım kelimeleri sana öğretelim mi? Lâ ilâhe illellahu'l-Halîmu'l-Kerîm. Lâ ilâhe illellahu'l-Aliyyü'l-Azîm. Lâ ilâhe illellahu sübhanellahi Rabbi's-Semevati's-Seb'i ve Rabbi'l-Arşi'l-Azîm. Elhamdulillahi Rabbi'l-Âlemîn* buyurdu."

Rasûlullah (a.s.), Sâfiye'ye (r.a.), *subhanellahi adede halkıhi* tesbîhini öğretti.

Rasûlullah (a.s.), Cüveyriyye'ye (r.a.), *Sübhanellahi adede halkıhi, sübhanellahi rıza nefsihi, sübhanellahi ziyneteye arşihî, sübhanellahi midade kelimatihî* tesbîhini öğretti.

Suffe ashabından Ebû Saîd el- Hudrî (r.a.); Peygamberimiz'in (a.s.) Allah'ı tekbîr, tahlîl, tesbîh, tahmîd etmek ve lâ havle velâ kuvvete illâ billah demeyi çoğaltınız buyurduğunu bildirir.

Rasûlullah (a.s.), amcasının kızı Ümmühâni'ye (r.a.), yüz kere *Sübhanellah*, yüz kere *'elhamdulillah*, yüz kere *Allahuekber*, yüz kere *lâ ilâhe illellahu vahdehu lâ şerikeleh, lehul mülkü ve lehul hamdü ve huve alâ külli şey'in kadîr* demesini tavsiye etti.

Rasûlullah (a.s.), "Ey mü'min kadınlar! Sizler *lâ ilâhe illellah* diyerek tehlîle, *sübhanellah* diyerek tesbîhe, *sübhanel meliki'l-Kuddûs* diyerek Allah'ı takdîse devam ediniz" buyurdu.

Rasûlullah (a.s.), "Ey insanlar! Rabbınıza *tevbe* ediniz. Ben de ona, günde yüz kere *tevbe ve istiğfâr* ediyorum" buyurur.¹³

---

¹³ Köksal, XVIII, 363-380.

Asr-1 Saâdetten verilen bu kısa örneklerden şu neticeleri çıkarabiliriz.

I- Asr-1 Saâdet'te İslamî ilimler tasnif edilmemişti. Ancak hayatın içinde yaşıyorlardı. Rasûlullah (a.s.), ashâb-ı kirâma (r.a.), tek tek zikir tarif ettiği gibi onlara toplu halde kelime-i tevhid de okutmuştur.

II- Sır ilmi, zühd, takva ve diğer güzel ahlâklar olarak bütün sahâbe-i kirâm'ın (r.a.) hayatında yer alıyordu.

III- Sır ilmine ulaştıran sohbet, zikir, ibadet, hizmet, muhabbet gibi pek çok unsur, sahâbe-i kirâm'ın (r.a.) tarafından kâmil mânada ifâ ediliyordu.

IV- Sır ilminin meyveleri olan zühd, takvâ, kerâmet ve daha pek çok haller sahâbe-i kirâm'ın (r.a.) ahlâk-ı hamîdesi arasında yer alıyordu.

V- Mescîd-i Nebevî'ye bitişik olan *Suffe*, ismi konulmamış olmasına rağmen sır ilminin mektebi, dört yüz kişilik suffe ashâbı, zühd ve takvâ yolunun öğrencileri, kâinatın efendisi ise bu mektebin mürşîd ve muallimidir.

VI- Rasûlullah (a.s.), ashâb-ı kirâm'ın (r.a.) rüyâlarını dinler, tabir eder, netîceye göre onları irşâd ederdi. Rüyâ yoluyla irşâd, seyr u sülûkte mutasavvıfların kullandıkları, Efendimiz'in (a.s.) uyguladığı bir metoddur.

VII- Rasûlullah (a.s.), ashâbından her birine kendi hâlinin icabına göre bir zikir ve tesbîh tarif etmiştir. Rasûlullah (a.s.), zikir meclislerinde bulunmayı temennî etmiş, zikrullahı en büyük ibâdet olarak ashâbına tavsiye buyurmuştur.

VIII- Rasûlullah (a.s.), zikrin efdali *lâ ilâhe illellah* tır diyerek, ashâbına toplu halde bir sâat kadar Kelime-i Tevhîd'i zikrettirmiş, *Tevhîd Kelimesi'ni çok zikretmekle imanınızı yenileyin* buyurmuştur.

IX- Rasûlullah (a.s.), zikir halkalarını, cennet bahçeleri olarak nitelendirmiştir.

X- Rasûlullah (a.s.), her gün yüz kere istiğfâr ettiğini ifâde buyurarak, ashâbına da istiğfârı çoğaltmalarını tavsiye etmiştir.

KAYNAKLAR

Gazali, "İhya", C1, 'Kitabul İlm', Merve Yay. İstanbul, 1993.

Hüseyin Vassaf, "Sefîne-i Evliya", C1, Seha Neşr., İst.1990

Esseyyid Abdulhakim, "Er-Riyazüttesavvufiyye" 1341, Mektebi Harbiye Matbaası.

Muhiddin Nevevi, "Riyazü's-Salihin tercemesi", Cilt 1,2, DİB Yay. Ankara 1976.

Kamil Miras, "Sahih-i Buhari muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi", C.7, Emel Matb.,Ankara 1982.

İbrahim Canan, "Hadis Külliyyatı", C.1,12, Akçağ yay. Ankara 1988.

Elmalılı Hamdi Yazır, "Hak Dini Kur'an dili", C.2, Serofset, İstanbul 1971.

M.Asım Köksal, "İslam Tarihi", C.18, Şamil yay., İstanbul.

İbnu Abdilberr, "El Camiul Beyanil İlmi ve fadlihi"